

Център за семиотични и културни изследвания

eБИБЛИОТЕКА

МИШЕЛ ЗЕНК
ДОБРЕ ДОШЛИ В СРЕДНОВЕКОВИЕТО

e-издание на Център за семиотични и културни изследвания

2012

www.cssc-bg.com

МИШЕЛ ЗЕНК

МИШЕЛ ЗЕНК

ДОБРЕ ДОШЛИ В СРЕДНОВЕКОВИЕТО

4

Названието „Средновековие“ е било спорно. Средновековието съвсем не е забравило античната литература. Доказателство за това е, че то именно я е съхранило за нас. Без ръкописите, преписвани през Средновековието, най-същественото от тази литература не би достигнало до нас. Средновековието се е стремяло пламенно да бъде вярно на античния модел. Непрекъснато подражавало на класическата латинска литература. Наистина, то стига до резултати, чувствително по-различни от оригиналите – езикът и цивилизацията са се променили, други разкази и митове се смесват с античните и най-вече едно нова религия, християнството, започвала да гледа на света с нови очи. Въпреки че отчитало тези различия, Средновековието се имало за приемник на класическата Античност по силата на едно историческо движение, наричано *translation imperii et studii*, пренасяне на власт и знание от Гърция в Рим, а от Рим в другите точки на Европа.

СРЕДНОВЕКОВИЕТО

МИШЕЛ ЗЕНК

МИШЕЛ ЗЕНК

ДОБРЕ ДОШЛИ В СРЕДНОВЕКОВИЕТО

почит и в същото време с пареща страст. Мъжът афишира, поне в поезията, пълното си покорство на дамата, тоест на своята любовница. Той е неин васал и слуга. Той страда за нея и заради нея. Изпитва мъките и еуфорията на любовното желание. Днес наричаме това „куртоазна любов“, а навремето казвали fin'amor, рафинирана любов, подобно на златото, пречистено от огъня. Тази любов ще вдъхнови поезията на неговите последователи, но никак не приличала на личността на Гийом IX, който искал да основе манастир за проститутки. Много от неговите песни, в които се обръща към своите другари, са типично мъжки – в тях за жените се говори с груб цинизъм, а някои шокират с непристойния си тон. Ала поезията на Гийом IX не се свежда до това. Тя може да казва и други неща: сетивното вълнение от пролетното пробуждане, терзанията на влюбения, раздиран от дързост и страх, уязвимостта на любовното чувство, трепетното желание:

СРЕДНОВЕКОВИЕТО

МИШЕЛ ЗЕНК

МИШЕЛ ЗЕНК

ДОБРЕ ДОШЛИ В СРЕДНОВЕКОВИЕТО

ПРИРОДА И ЛЮБОВ

9

За нас природата е преди всичко гледка. За Средновековието тя е непосредствен контакт. Ние я гледаме като пейзаж с неговите сфумато, далечини, перспектива. Средновековието, чието изкуство дълго време не познава перспективата, възприема природата отблизо. Вижда я пряко, в едър план. Природата е онова, което се пипа, усеща, чува, което ограничава погледа и обгръща цялото тяло... Природата, това е сетивният свят и неговата чувственост.

Не е чудно, че всички любовни песни от Средновековието започват с усещане за природата, преди да преминат към любовните трепети.

Добре
дошли в
СРЕДНОВЕКОВИЕТО

МИШЕЛ ЗЕНК

МИШЕЛ ЗЕНК

ДОБРЕ ДОШЛИ В СРЕДНОВЕКОВИЕТО

10

ЖОНГЛЬОРИТЕ

Трубадурите не са били някакви хипари с китара, а взискателни поети и хора от господарския двор (оттук и изразите „куртоазен поет“, „куртоазна любов“). А **жонгльорът**, който се обръщал към простолюдието на площада до пазара или пред катедралата? Имало ли го е този жонгльор? Да, имало го е.

Жонгльорът – от латинската дума *joculator* (*jocus*=игра) – е бил смешник. Смешник, който разигравал животни, забавлявал участниците в пиршества, правел фокуси или най-различни номера, шутовщини, а хората подозирали и нещо повече, ако била жена. Понякога жонгльорът разказвал истории или пеел песни. Жонгльорите пеели на градските площади, по поклонническите пътища, пред притворите на светилищата, а и в замъците.

МИШЕЛ ЗЕНК

МИШЕЛ ЗЕНК

ДОБРЕ ДОШЛИ В СРЕДНОВЕКОВИЕТО

13

Средновековният свят е свят преди всичко на писаното слово. Но той твори и за устно възприемане. В този свят на устно творчество литературата се ражда от гласа; подхранва се от митове и легенди, предавани по устен път; всички държавни или религиозни решения се огласяват или обявяват устно.

В този свят на писаното слово се вярва на писмения и подпечатания документ; религията се основава на Светото писание; и се е смятало, че всички човешки постъпки се записват в голяма книга, която ще види бял свят в деня на Страшния съд: „Ще бъде донесена книга, в която ще се съдържа всичко“, пее Dies irae.

За чудене ли е, че този свят е и на устното творчество, и на писменото слово?

добре
дошли в
СРЕДНОВЕКОВИЕТО

МИШЕЛ ЗЕНК

МИШЕЛ ЗЕНК

ДОБРЕ ДОШЛИ В СРЕДНОВЕКОВИЕТО

16

Дали в VI век е имало или не пълководец на име Артур, не променя нищо: крал Артур дължи дългото си царуване в романа на нашето въображение на гения на един романист от XII век – Кретиен дьо Троя. Неговите пет романа в стихове, писани приблизително между 1170 и 1185, описват млади рицари, които в хода на своите приключения откриват любовта, себе си и съзират накъде ще тръгне техният живот. Съдбата на всеки от тези герои представлява епизод от широката фреска на „приключенията в Британия“ по времето на крал Артур, което е фон на романите. Всеки герой искал да бъде достоен за ценностите на Кръглата маса: смел, верен, изискан, да служи на своята дама и на всичко, свързано с неговата любов. И целият този набор от ценности протича пред Божия поглед.

Добре
дошли в
СРЕДНОВЕКОВИЕТО

МИШЕЛ ЗЕНК

МИШЕЛ ЗЕНК

ДОБРЕ ДОШЛИ В СРЕДНОВЕКОВИЕТО

ГРААЛЪТ

Всеки знае за Граала. Всички сме гледали филмите за Индиана Джоунс и на Монти Пайтън. Всички знаят за Граала, но кой пръв заговаря за него? Кретиен дьо Троа, пак той, в последния си роман, останал незавършен, „Персевал, или разказ за Граала“, писан в началото на 80-те години на XII век за Филип, граф Фландърски. Не е известно къде Кретиен е намерил тази история, но след като я разработва, тя ще има невероятен успех.

Това не ни казва какво представлява Граалът. Че кой впрочем знае? Думата е рядка, но все пак общоизвестна. Когато го споменава за пръв път, Кретиен говори за **един граал, а не за Граала**: думата е назовавала вдлъбнат поднос, в който обикновено сервирали риба в сос. Тази дума се е запазила в някои диалекти за назоваване на различни съдове - от поилката до копанята за прасета.

17

МИШЕЛ ЗЕНК

МИШЕЛ ЗЕНК

ДОБРЕ ДОШЛИ В СРЕДНОВЕКОВИЕТО

18

Как от поднос за риба се стига до потира, изровен от Индиана Джоунс и който се вижда вече в миниатюрите от XIII век насам? Какво ни казва Кретиен дьо Троя?

.....

Но романът на Кретиен прекъсва преди очакваното завръщане на Персевал в замъка на Граала. Множество писатели ще напишат впоследствие безконечни продължения на романа.

Няколко години по-късно немският роман на Волфрам фон Ешенбах, източник на Вагнер, описва учудващо Граала като камък.

Добре
дошли в
СРЕДНОВЕКОВИЕТО

МИШЕЛ ЗЕНК

МИШЕЛ ЗЕНК

ДОБРЕ ДОШЛИ В СРЕДНОВЕКОВИЕТО

19

Но граалът не е камък, а съд. Малко след 1200 г. романът на някой си Робер дьо Борон, чието начало се основава на апокрифното „Евангелие на Никодим“, описва граала като много особен съд: като потира от последната вечеря на Иисус с неговите ученици, като купата, в която Йосиф Ариматейски, според разказите за страстите Христови, съхранява кръвта на Христос. След това Робер дьо Борон свързва тази предистория на Граала с приключенията в Британия посредством образа на Мерлин и раждането на крал Артур.

От този момент настъпва християнизирването на Граала в големите романи в проза, които през XIII век пренаписват цялата тази история.

Добре
дошли в
СРЕДНОВЕКОВИЕТО

МИШЕЛ ЗЕНК

МИШЕЛ ЗЕНК

ДОБРЕ ДОШЛИ В СРЕДНОВЕКОВИЕТО

ТРИСТАН И ИЗОЛДА:

ИМАТ ЛИ НУЖДА ОТ ЕЛЕКСИР, ЗА ДА СЕ ОБИЧАТ?

Няма по-прочута легенда през Средновековието от легендата за Тристан и Изолда. Тя се споменава много често и отрано в средновековната поезия. Тя ни пленява, но в същото време буди безпокойство. Защото прелюбодейната любов между тях се утежнява от обстоятелството, че Тристан отнема жената на своя вуйчо и благодетел, крал Марк от Корнуел, жена, която той е отишъл да спечели за Марк и от негово име. Утежнява се най-вече от факта, че любовта им е породена изкуствено от един елексир, „биле“, което кралицата на Ирландия е приготвила за своята дъщеря и за бъдещия ѝ съпруг крал Марк, но от което Тристан и Изолда пият погрешка на кораба, който ги води към Корнуел.

20

ДОБРЕ ДОШЛИ В
СРЕДНОВЕКОВИЕТО

МИШЕЛ ЗЕНК

МИШЕЛ ЗЕНК

ДОБРЕ ДОШЛИ В СРЕДНОВЕКОВИЕТО

21

Съществуват две основни версии на легендата. Едната е известна под наименованието „обща“, другата твърде неоснователно е наричана „куртоазна“. В общата версия действието на еликсира е ограничено във времето (три или пет години). В куртоазната версия то е доживотно. Модерната чувствителност е предпочело тази версия: еликсирът символизира абсолютната любов, любов за цял живот. Що за абсолютна ще е любовта, която трае три години? Но в много любовни песни от онова време поетът подчертава, че неговата любов е над Трестановата, който обичал само под въздействието на еликсир. Поетите са разбрали едно от дълбоките значения на легендата. Противно на това, което пише Дени дьо Ружмон в прочутата си книга „Любовта и Западът“, любовта на Тристан и Изолда е била за тях повече предупреждение, отколкото пример за подражание.

СРЕДНОВЕКОВИЕТО

МИШЕЛ ЗЕНК

МИШЕЛ ЗЕНК

ДОБРЕ ДОШЛИ В СРЕДНОВЕКОВИЕТО

23

Подобно резюме не дава представа за литературното, философското и моралното богатство на „Роман за розата“. Трудно си представяме и невероятното влияние на тази творба, и дебатите, които е породила (през XIV век Жан дьо Мьон е упрекван в неморалност и антифеминизъм). В крайна сметка дали без него метафората „откъсвам розата“ би била толкова разбираема?

„Роман за розата“ е алегорична творба: зад първия, привиден смисъл има втори. Този втори смисъл прозира: желанието на героя да откъсне розата в градината на Амур е твърде ясен образ. Но прикриването на втория смисъл е от значение, защото става дума за сън. Като алегорична поема „Роман за розата“ следва една ерудитска традиция. Жан дьо Мьон е следвал в Парижкия и Болонския университет. Превеждал е съчинения от латински (в самия „Роман за розата“ има цели пасажки, адаптации на Овидий).

СРЕДНОВЕКОВИЕТО

МИШЕЛ ЗЕНК

МИШЕЛ ЗЕНК

ДОБРЕ ДОШЛИ В СРЕДНОВЕКОВИЕТО

24

Поемата се представя като изкуство на любовта: „Там за любовно изкуство със плам ще говоря“, пише Гийом дьо Лорис, а Жан дьо Мьон го нарича „Наръчник на влюбените“ – наръчникът по онова време бил своеобразна енциклопедия. За коя любов става дума? За куртоазната у Гийом дьо Лорис, който изрежда повелите на Амур, но у Жан дьо Мьон наблюдаваме една разюздана сексуалност, която е шокирала. Апелирайки за една плодовита сексуалност, Жан дьо Мьон е много по-ортодоксален в богословско отношение от поетите на куртоазната любов, които пеят за една безспорно възвишена любов, чиято сетивност, меко казано, пет пари не дава за възпроизвеждането.

Добре
дошли в
СРЕДНОВЕКОВИЕТО

